

Žydrūnas Vičinskas

KONFERENCIJOS „VERITAS ETHNOLOGICA: ETNOLOGIJOS DOKTORANTŲ TYRIMŲ GAIRĖS“ KRONIKA

2017 m. gegužės 11–12 d. Klaipėdoje vyko respublikinė mokslinė konferencija „Veritas Ethnologica: etnologijos doktorantų tyrimų gairės“. Konferencija siekiama kelti etnologijos mokslo krypties doktorantų disertacijų ir jų pagrindu atliekamų tyrimų kokybę, skatinti mokslinį bendradarbiavimą, diskusijas. Renginio pavadinimas sufleruoja¹, kad doktorantų susirinkime daugiausia dėmesio buvo skiriama atliktų, atliekamų, planuojamų tyrimų pristatymams, kuriais bandoma atskleisti vienokią ar kitokią tautos etninėje kultūroje perteikiamą „tiesą“. Jaunųjų mokslininkų susirinkime tyrimus iš viso pristatė šešiolika dalyvių iš Klaipėdos universiteto (KU), Vytauto Didžiojo universiteto (VDU), Lietuvos istorijos instituto (LII), Vilniaus universiteto (VU), Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA), Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (LLTI).

Akcentuotina, jog toks visuotinis doktorantų etnologų susirinkimas įvyko pirmą kartą. Tiesa, pirmoji „Veritas Ethnologica“ konferencija, sutelkusi dalį šalies jaunųjų etninės kultūros specialistų iš KU, VDU, LII, vyko 2016 m. sausio 28 d. Kaune². Šis renginys pasirodė esąs naudingas tiek studentams, tiek mokslinio darbo vadovams. Todėl prof. dr. Rimanto Balsio (KU) iniciatyva susitarta surengti pirmą jungtinę visos Lietuvos etnologijos doktorantų konferenciją. Tikimasi, kad iš to ateityje galėtų išaugti bendras Lietuvos etnologų forumas. Konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas – prof. dr. Rimantas Balsys (KU), pirmininko pavaduotojas – dokt. Žydrūnas Vičinskas (KU). Nariai – doc. dr. Laimutė Anglicienė (VDU), dokt. Auksė Noreikaitė (VDU), dokt. Jonas Tilvikas (LII), prof. dr. Rimvydas Laužikas (VU), dokt. Vita Džekčioriūtė-Medeišienė (VU), dr. Daiva Vaitkevičienė (LLTI), dokt. Šarūnė Valotkienė (LLTI), dokt. Lijana Šarkaitė-Viluma (LMTA).

¹ „Veritas Ethnologica“ – liet. teisybė yra tautoje.

² Žr. Viktorija Varanauskaitė, Gintarė Dusevičiūtė. Etnologijos doktorantų konferencija VDU. *Lietuvos etnologija*, t. 16, nr. 25. Vilnius, 2016, 235–237.

Renginys vyko KU Senato posėdžių salėje, todėl įžangines kalbas tarė KU Senato pirmininkas prof. dr. Vaidutis Laurėnas bei renginio iniciatorius prof. dr. Rimantas Balsys. V. Laurėnas pasveikino etnologus, susirinkusius iš visos Lietuvos, kurie savo veikloms plėtoti šį kartą pasirinko būtent Klaipėdos universitetą. Jis pasidžiaugė, kad Lietuvoje apskritai dar yra jaunų žmonių, neabejingų mokslui. Kalbėtojas atkreipė dėmesį, jog šiuo metu mokslo sistema Lietuvoje išgyvena sunkų laikotarpį, tiek kalbant apie kokybinius, tiek apie kiekybinius rodiklius. Todėl jaunų žmonių pasirinkimas siekti mokslinės karjeros yra drąsus bei reikalingas. Anot jo, etnologijos mokslas šiandieniniame pasaulyje neturėtų prarasti aktualumo. Priešingai, galėtų padėti mums kaip bendruomenei suprasti, kodėl vienaip ar kitaip mąstome arba elgiamės. V. Laurėnas taip pat padėkojo į renginį atvykusiems bei patirtimi pasidalyti sutikusiems doktorantų mokslinio darbo vadovams, konsultantams, dėstytojams.

R. Balsys įžanginę kalbą pradėjo pasidžiaugdamas, jog gyvenime dar būna pirmų kartų. Būtent toks yra pirmasis etnologijos doktorantų visuotinis susirinkimas-konferencija „Veritas Ethnologica: etnologijos doktorantų tyrimų gairės“. Tiesa, šiam susirinkimui apibūdinti galima pasirinkti bent kelis epitetus. Kyla klausimas, ar tai pirmasis nacionalinis / respublikinis / tarpinstitucinis doktorantų etnologų sambūris? Kalbėtojo nuomone, susirinkimui pavadinti labiausiai tiktų pirmosios tautinės etnologų doktorantų konferencijos vardas.

Žinoma, įmanoma pasvarstyti ir apie tai, ar galėjo doktorantai etnologai susirinkti į bendrą visuotinę konferenciją anksčiau? R. Balsio manymu, veikiausiai galėjo, bet geriau vėliau negu niekada. Juolab kad Lietuvai nuolatos spaudžiantis arba traukiantis iš visų pusių, vieną dieną gali atsitikti taip, jog šis susirinkimas taps kokios nors vienos bendros tautinės doktorantūros sambūriu. Ir tai nėra blogai, nes tik susibūrę į vienį mes galime padaryti daugiau.

Pirmosios ir antrosios konferencijos sesijų darbą bei diskusijas moderavo Jonas Tilvikas (LII) ir Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė (VDU). Pirmąją pranešimą, kurio pavadinimas – „Vaiko socializacija ankstyvuojamojo gyvenimo laikotarpiu XXI a. Lietuvoje“, pristatė Audronė Daraškevičienė (LII). Pranešime remtasi kultūros antropologės Almos Gotlyb (*Alma Gottlieb*) teiginiu, kad vaiko socializacija – tam tikrų socialinių bruožų ir savybių konstravimas – prasideda nuo pat jo gimimo bei vyksta per kas-

dienes rūpinimosi kūdikiu praktikas. Pristatyme taip pat pasitelkti kultūros antropologės Hilari Fouts (*Hillary Fouts*) pastebėjimai, kad elgesio su kūdikiu praktikų pobūdis yra fizinio kontakto. Pavyzdžiui, kūdikio nešiojimo akcentavimas ar neakcentavimas, jautri arba mažiau jautri tėvų ir kitų bendruomenės narių reakcija į kūdikį. O žindymas, atsižvelgiant į vaiko poreikį arba į griežtai nustatytą grafiką, atskleidžia kertines visuomenės kultūros vertybes. A. Daraškevičienė kalbėdama laikėsi antropologės Kristinos Hastrup (*Kirsten Blinkenberg Hastrup*) siūlomos perspektyvos, kurioje kasdienės rūpinimosi kūdikiu praktikos nagrinėjamos kaip kultūriniai teiginiai, atskleidžiantys visuomenės santykį su gamta, socialinius prioritetus, santykius tarp lyčių bei vaikų ir suaugusiųjų.

Remiantis minėtomis teorinėmis prieigomis, pranešime buvo siekiama pažvelgti į rūpinimosi kūdikiu kultūrą XXI a. Lietuvoje. Siekta aptarti rūpinimosi kūdikiu modelius šių dienų visuomenėje, atskleisti ankstyvosios vaiko socializacijos tikslus, išanalizuoti rūpinimosi kūdikiu kultūrinį kontekstą.

Rūta Latinytė (LLTI) kalbėjo apie visuomenės sampratą fenomenologinėje antropologijoje. Pranešėja kėlė klausimą, kaip fenomenologinė prieiga gali padėti iš naujo įvertinti ir praturtinti žmonių tarpusavio buvimo ir veikimo procesų tyrimus. Anot doktorantės, viena iš žmonių santykių išraiškos formų yra dovanojimo papročiai, kurių tyrimo kontekste vystėsi reikšmingos humanitarinių mokslų diskusijos: nuo Marselio Mauso (*Marcel Mauss*), Klodo Levi-Stroso (*Claude Lévi-Strauss*) iki Moriso Merlo-Ponti (*Maurice Merleau-Ponty*) išvalgų. Būtent dėl fenomenologijos žiūros taško į tyrimų ir apmąstymų lauką būtina įtraukti ne tik tai, kaip žmonės suvokia juos supantį pasaulį, bet ir tai, kaip jie jį patiria. Tad pasaulio patyrimo nereikėtų atskirti nuo jo suvokimo, o žmonių tarpusavio santykius ir jų bendriją tyrinėti kaip visumą, gyvenančią ir veikiančią konkrečiose situacijose. Todėl fenomenologija, vertindama tyrėją kaip jį supančios visuomenės narį ir gyvenimo dalyvį, panaikino objektyvaus žvilgsnio galimybę ir jo „mokslinę“ privilegiją tiriamųjų atžvilgiu.

Užduotis įtraukti į tyrimo akiratį ir suvokimą, ir patyrimą tampa dar sudėtingesnė, kai kalbame apie praeities visuomenės procesų tyrimą. Tiesioginio kontakto nebuvimas ir laiko tarpas nepanaikina galimybės apčiuopti patirties pėdsakų ir atpažinti juos pasitelkiant dabar gyvenančios visuomenės suvokimą, kurio laukui priklauso ir pats tyrėjas. Tačiau

fenomenologijos įtaka antropologijai sulaukė abejonių, kritikos. R. Latiņytė pranešime aptarė šiuos probleminius klausimus, apžvelgdama teorines diskusijas apie tai, kaip fenomenologijoje žiūrima į žmonių santykius, aktualius dovanų mainų kontekste. Daugiausia dėmesio kalbėjoja skyrė teorinei žmonių bendrijos – kaip tyrimo objekto ir dalyvio – sampratai, pagrindinėms sąvokoms ir pažinimo galimybėms.

Jonas Tilvikas (LII) pranešime pristatė lietuvių liaudies medicinos tyrimų apžvalgą. Pasak jo, liaudies medicina kaip tyrimo objektas Lietuvoje atrandama XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Per daugiau nei šimtmetį Lietuvoje vykdant liaudies medicinos tyrimus ne tik sukauptas gausus pluoštas duomenų, bet ir iškilo nemaža su tyrimais susijusių klausimų. Naujausiuose darbuose pažymima, kad požiūris į liaudies mediciną gana skirtingas. Etnologo duomenimis, esama daug neišnagrinėtų metodologijos bei metodų pasirinkimo klausimų. Sutariama, kad Lietuvoje požiūris į liaudies mediciną kaip savarankišką tyrimo objektą formuojasi sunkiai.

Liaudies medicinos tyrimų analizė svarbi norint efektyviai juos tęsti, tačiau iki šiol platesnės liaudies medicinos tyrimų analizės Lietuvoje nėra. Atskirose liaudies medicinos tyrimų publikacijose iškelti tik pavieniai klausimai. Todėl J. Tilvikas pamėgino pristatyti su liaudies medicinos sampratos tyrimais susijusias problemas, atsakyti į klausimus: kokie atlikti svarbiausi lietuvių liaudies medicinos tyrimai; kokie liaudies medicinos metodologiniai skirtumai; kokia apskritai yra lietuvių liaudies medicinos samprata?

Po trumpos pertraukos kalbėjusi Kristina Dolinina (LMTA) klausytojams pristatė klasikinio Šiaurės Indijos šokio stiliaus *kathak* istoriją, raidą (iš šventyklų į šiuolaikinę sceną). Pasak K. Dolininos, *kathak* – tai vienas iš šokio stilių, istorijos procese „išsikristalizavusių“ į klasikines, autentiškas „indiškąsias“ tradicijas. *Kathak* yra priskiriamas Šiaurės ir Centriniam Indijos regionui, o šokio stiliaus kilmė bei istorijos vingiai painūs. Studentės žiniomis, dauguma mokslininkų, atlikėjų tiki, kad šis šokis kilęs iš keliaujančių pasakotojų *kathakų* (savotiškų bardų) tradicijos. Manoma, jog jie buvę *brahmanų*, t. y. aukščiausią statusą Indijoje turinčio luomo, atstovai, o jų tradicija buvo ir yra neabejotinai sietina su indų šventyklomis, tekstais, mitologija.

Tačiau dėl pokolonijinių studijų įtakos atsirado ir kitokių nuomonių, suabejota nusistovėjusiu naratyvu. Mokslininkai iškėlė aktualius klausi-

mus: ar nacionalistinės idėjos „nenu spalvino“ šokio (ir kitų Indijos menų) kilmės bei vystymosi istorijos; ar savojo identiteto paieškose „atgimę“, „atkurti“ skirtingi šokio stiliai nėra tik XX a. pradžios dariniai; ar kuriant renesansinį didžios praeities mitą nebuvo ignoruojami ištisi istorijos sluoksniai ir sumenkintas „netinkančių“ tradicinių bendruomenių įnašas? Pranešime K. Dolinina pabandė atsakyti į klausimą: kas gi ištis puoselėjo ir saugojo *kathak* tradiciją bei koks yra „autentiškas“, „tikrasis“ *kathak* šokis?

Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė (VDU) antrąją posėdį užbaigė tema „Veiklų pasidalijimas istorinės rekonstrukcijos judėjime“. Pranešėja pažymėjo, kad istorinė rekonstrukcija nėra vienalytė. Todėl joje galima aptikti daugybę skirtingų temų, laikotarpių, vaidmenų. Viena vertus, egzistuoja bendra tendencija – rekonstruoti pasirinktą istorijos laikotarpį ir veiklą. Kita vertus, lokali konkrečios vietovės istorija taip pat įsiterpia ir kai kada savaip pakoreguoja rekonstruojamų temų ir veiklų „sąrašą“. Kaip ir daugelyje kitų šalių, asmenys, užsiimantys šia veikla, Lietuvoje dažniausiai yra pasirinkę konkretų istorinį laikotarpį bei su laikotarpiu susijusią veiklą. Tai gali būti amatininkai, kariai, pramogų rengėjai, istorinės asmenybės ir kt.

Pranešime G. Dusevičiūtė-Neimontienė bandė apibrėžti, kaip atrandamas „savas“ vaidmuo istorijos rekonstrukcijos veikloje. Kelti klausimai: kokį vaidmenį šioje veikloje vaidina profesinis rekonstruktoriaus interesas; ar istorinė rekonstrukcija yra socialinės / kultūrinės ano laikotarpio visuomenės atspindys, o gal tik viena iš šiuolaikinio žmogaus tapatumo formų? Pranešime išdėstyta, kokios veiklos ir jų pasirinkimo priežastys yra dažniausiai aptinkamos tarp istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalyvių.

Trečiosios sesijos darbui bei diskusijoms pirmininkavo Vaida Rakaitytė (VDU) ir Aivaras Jefanovas (VU). Ketvirtajai sesijai (gegužės 12 d.) vadovavo Žydrūnas Vičinskas (KU) bei A. Jefanovas (VU). Po pietų pertraukos trečiąją sesiją pradėjo Auksė Noreikaitė (VDU), nagrinėjanti etninio tapatumo raišką Lietuvos ir Latvijos paribio gyventojų kasdienybės kontekstuose. Anot kalbėtojos, politiniuose paribiuose – valstybių pakraščiuose – vyksta sudėtingi etniniai procesai, čia susiduria kelios etninės grupės, kurios ne tik greta gyvena, bet ir nuolat (kasdien) bendrauja. Būtent per kasdienius tų grupių kontaktus, susiduriant su *kitoniškumu*, pasireiškia ir konkretūs jų tapatumą išreiškiantys ženklai. Pranešime, remiantis 2009–

2016 m. m. atliktais lauko tyrimais Lietuvos ir Latvijos pasienyje, siekta atskleisti, kaip paribio kasdienybėje konstruojami tapatumai ir kaip jie juda.

A. Noreikaitės teigimu, tapatumas ir kasdienybė yra tarsi dviejuose skirtinguose lygmenyse, atrodytų, kad šios sąvokos apima visiškas priešybes. Daugelis tapatumo tyrinėtojų kasdienybės nelaiko reikšminga, o tapatumo apraiškų ieškoma neeiliniuose žmonių gyvenimo įvykiuose, dažniausiai išskiriami tapatumo ženklai turi stiprų simbolinį krūvį. Tai gi pats tapatumas suvokiamas kaip tam tikrais – išskirtiniais – momentais patiriamas reiškinys. Tačiau, kalbėtojos nuomone, paribio kontekstas į tapatumą leidžia pažvelgti kiek kitaip. Čia ypač svarbi tampa Fredriko Barto (*Thomas Fredrik Weybye Barth*) teorija apie tapatumo konstravimą braižant socialines ribas socialinėje erdvėje. Todėl, kad paribio erdvėje ryškiausiai atsiskleidžia santykiai tarp etninių grupių, o šie santykiai dažniausiai vyksta kasdienybės erdvėje. Pasak A. Noreikaitės, būtent todėl svarbu aiškintis, kaip „paribio kasdienybėje“ kontaktuoja „kiti“ ir „kitokie“, kokie čia yra jų tapatumai ir kaip jie konstruojami.

Vaida Rakaitytė (VDU) užbaigė gegužės vienuoliktos dienos konferencijos programą. Doktorantė parengė pristatymą apie kultūrinį tapatumą, švedišką kultūrą. Autorė daug dėmesio skyrė Skansenui. Studentės žiniomis, Artūro Hazelijaus (*Artur Immanuel Hazelius*), pirmojo muziejaus po atviru dangumi – Skanseno – įkūrėjo, idėja steigti tokio pobūdžio muziejų buvo susijusi su įvairialype edukacija. Lankytojams siekta parodyti iš įvairių Švedijos regionų vienoje vietoje eksponuojamus autentiškus gyvenamuosius namus, apsuptus natūralios aplinkos kartu su naminiais gyvūnais bei ten gyvenančiais senoviniais drabužiais vilkinčiais žmonėmis. Taip pat imta rengti šventes bei švedų folkloro muzikinius pasirodymus, šokius, rodyti amatus. Šiandien muziejus po atviru dangumi ne tik tęsia XIX a. pabaigoje suformuotas tradicijas, bet ir pasipildė teminėmis edukacinėmis programomis moksleiviams.

Pagrindinis pranešėjos tikslas – pateikti kultūrinio tapatumo pavyzdžių ir juos išanalizuoti švediškos kultūros kontekste, remiantis surinktais empiriniais duomenimis Skansene. Lauko tyrimas Skansene buvo atliekamas 2016 m. rugsėjo – 2017 m. sausio mėnesiais, taikant stebėjimo, interviu, vizualinės analizės, mokslininko dienoraščio rašymo metodus. Tyrime dalyvavo Stokholmo miesto ir Stokholmo apylinkių moksleiviai bei vietos ir užsienio turistai.

Pasak V. Rakaitytės, kultūrinis tapatumas Skansene reiškiasi įvairiomis formomis: švedų literatūros integravimu į edukacines programas; žmonių prisiminimais, kuriuos sukelia asmeniniai gyvenimo potyriai ir jų gretinimas su Skanseno aplinka. Taip pat sudaromos sąlygos ne tik stebėti švedų folkloro muzikantus ir šokėjus, bet ir šokti drauge arba pasinerti į praeitį autentiškuose Skanseno gyvenamuosiuose nameliuose klausant ten gyvenusių žmonių pasakojimų.

Pirmosios konferencijos dienos darbų pabaigą pažymėjo renginio dalyvių ekskursija į Klaipėdos pilies muziejų.

Antrąją konferencijos dieną mokslinę diskusiją pradėjo Lijana Šarkaitė-Viluma (LMTA), pristatiusi pranešimą „Formulinių tautosakos kūrinių kilmės klausimu“. Studentės teigimu, formulinės dainos bei formulinės pasakos yra išskirtiniai kūriniai, turintys savitą formą, kompozicinę struktūrą, artikuliacijos ypatybes ir užkoduotus semantinius kodus. Šie kūriniai pasaulyje yra gausiai paplitę. Jie žinomi Europos, Azijos, Afrikos, Amerikos tautų folklore. Apie lietuvių tautosakos kumuliatyvinių ir grandininių kūrinių gyvavimo pradžią Lietuvoje neturime nei rašytinių duomenų, nei informatyvių užuominų. O lietuvių formulinės dainos ir formulinės pasakos rinkti bei publikuoti pradėtos tik XIX a. antrojoje pusėje.

Kumuliatyvinių bei grandininių kūrinių ištakos turi galias šaknis. Savita formulinių kūrinių forma bei jų tekstų motyvai užsienio tyrinėtojų dėmesį patraukė jau XVII a. pabaigoje, kai buvo išspausdinti pirmieji kumuliatyvinių dainų tekstai („Een Zicklein“, „Eins, das weiss ich“). L. Šarkaitė-Viluma pažymėjo, kad ilgą laiką vyravo nuomonė, jog daugelio Europos tautų (anglų, vokiečių, prancūzų) formulinės dainos bei pasakos kilusios iš žydų šventėje „Pessach“ atliekamų apeigų. XIX a. formulinius kūrinius imta kildinti iš indų, graikų, krikščionių religinių maldų ir kalendorinių apeigų. XXI a., sprendžiant jų kilmės klausimą, vėl sugrįžtama prie žydų „Pessach“ giesmių, kurios susipina su vokiečių tautosakos tradiciniais elementais. Keliamas klausimas apie galimas ištakų kultūrines terpes.

Pažymėtina, jog konferencijoje dalyvavo ne tik šiuo metu studijuojantys doktorantai, bet ir neseniai studijas baigusi studentė Alma Ragauskaitė (LMTA absolventė). Ji aptarė regioninį savitumą gyventojų aprangoje. A. Ragauskaitė, remdamasi Elenos Matulionienės nuomone, teigia, jog skirtingų laikotarpių gyventojų apranga rodo tuo metu vyraujančią gyven-

tojų grožio sampratą, drabužio tikslingumo bei praktiškumo supratimą. Aprangos bruožai leidžia spręsti apie savininko socialinę bei šeiminingą padėtį, dėvėsenos tradicijas. Taigi gyventojų aprangoje atsispindi ne vieno žmogaus, bet jų bendruomenės pasaulėžiūra, grožio idealas bei doroviniai reikalavimai. Visa tai formuoja aprangos regioninį savitumą.

Remiantis XIX a. vidurio istoriniais duomenimis, galima spręsti, kokiais specifiniais sukirpimo, pasiuvimo, dėvėjimo ir puošimo būdais bei spalvų deriniais skiriasi skirtingų regionų tradiciniai drabužiai. Tačiau, pasak kalbėtojos, istorijos raidoje tradiciniai drabužiai nebuvo vienodi, keitėsi ne tik jų išvaizda, bet ir aprangos sudėtiniai elementai, gamybinės medžiagos ir paskirtis. A. Ragauskaitė pristatyme pamėgino identifikuoti XIX a. vidurio tradicinių drabužių regioninių bruožų sąsajas su skirtingų laikotarpių gyventojų aprangos regioniniais savitumais. Stengtasi išryškinti regioninio savitumo bruožus gyventojų aprangoje, todėl atlikta analizė puošybos (ornamentikos), struktūros bei spalvos aspektais, o gauti rezultatai palyginami teritoriniu atžvilgiu.

Aivaras Jefanovas (VU) pristatė savo tyrimą, kurio tikslas – pasitelkiant etnografijos tyrimo metodus ir atliekant archyvinių šaltinių analizę, tyrinėti Tuvos (Pietų Sibiras) autochtonų sociokultūrinių santykių su stambiaisios plėšrūnais kaitą ikisovietiniu, sovietiniu ir posovietiniu laikotarpiais, atskleidžiant, kokią įtaką šiems procesams turėjo politiniai, ekonominiai, kultūriniai, ekologiniai veiksniai. Pranešime A. Jefanovas pristatė numatomą tyrimų eigą ir planuojamus taikyti etnografinius tyrimų metodus.

Autoriaus mokslinio tyrimo pagrindą sudarys kokybiniai tyrimai, paremti stebėjimu dalyvaujant (angl. *participant observation*) autochtonų gyvenimo „iš vidaus“, įsitraukiant į jų kasdienes veiklas ir gyvenamąją erdvę: aktyviai dalyvaujant medžioklėse, žvėrių pėdsekystėje, jų persekiojime, kailių, odų išdirbimo procese, žvejyboje, elnininkystės veikloje, ritualų, papročių renginiuose, kitose kasdienėse veiklose. Stebimos kasdienės praktikos bus fiksuojamos lauko užrašuose (angl. *fieldnotes*). Ne mažiau svarbią vietą tyrime užims interviu (neformalus bei pusiau struktūrizuoti), kurių metu bus bendraujama su taigoje gyvenančiais medžiotojais, elnių augintojais, kaimiškųjų vietovių gyventojais, apklausiami mokslininkai etnografai, ekologai, gamtosauginių organizacijų atstovai, buvę kolektyvinių ūkių darbuotojai, medžioklės žinovai bei vietinės valdžios atstovai.

A. Jefanovas tikisi, jog tyrimo rezultatai tarpdalykiniu lygmeniu prisidės atskleidžiant ne tik socialinių, kultūrinių, bet ir politinių, ekonominių, ekologinių veiksnių įtaką žmogaus bei stambiųjų plėšrūnų santykių raidai.

Penktąją ir šeštąją sesiją moderavo Šarūnė Valotkienė (LLTI), Aurimas Bačiulis (LLTI). Penktąją sesiją pradėjo Vita Džekčioriūtė-Medeišienė (VU). Doktorantė pranešime pristatė lietuvių tradicinei kultūrai būdingą mitinę vaiko sampratą, kurioje vaikystė atsiskleidžia kaip pereinamasis etapas iš mitinio pasaulio į žmogiškąjį. Tokiai mitinei vaiko sampratai ypač reikšminga „sąva“ ir „svėtima“ skirtis. Žvelgiant iš šios skirties perspektyvos, maži vaikai suvokiami kaip „svetimojo“ pasaulio atstovai, todėl tapatinami su kitais „svetimaisiais“.

Kalbėtoja, remdamasi etnografine, tautosakine ir lietuvių kalbos medžiaga, pristatė vaiko kaip „ne žmogaus“ sampratą tradicinėje kultūroje. Aptartas vaiko ir mitinių būtybių (*laumiu, maumų, baubų*) ryšys. Nagrinėtas vaikų gretinimas su tam tikrais gyvūnais. Jis ypač stipriai mitiškai išreikštas su žuvimis bei varlėmis ir yra susijęs su įsivaizdavimu, kad vaikai kilę iš vandens. Taip pat analizuojamas mažų vaikų ryšys su socialinių paribių atstovais – kitataučiais bei elgetomis, nes šie gali būti suvokiami ir kaip žmonės, ir kaip mitinės būtybės.

Dėl vaiko raidos ypatumų kultūroje susiformuoja tam tikri mitiniai-socialiniai kompleksai, į kuriuos patenka ir vaikas, ir mitinės būtybės, ir mitiškai reikšmingi gyvūnai ar bendruomenės atstovai. Išryškėja dvilypis vaikų ir kitų svetimojo pasaulio atstovų ryšys: viena vertus, vaikai dažnai su tais atstovais tapatinami, bet, kita vertus, vaikai jais, kaip galinčiomis pakenkti būtybėmis, yra ir gąsdinami. Toks mitinis vaikų įprasminimas lietuvių kultūroje vaikystę atskleidžia kaip tarpinę arba pereinamąją būseną.

Šarūnė Valotkienė (LLTI) skaitė pranešimą „Simbolinės įkapių reikšmės: kirvis“. Kirvis – tai darbo įrankis, plačiai naudotas buityje, atliekant įvairius ūkio, namų apyvokos darbus. Kirvis – ginklas, naudotas savigynai bei puolant. Kirvis – tai aštrus ir pavojingas daiktas. Kirvis – įprasta geležies amžiaus vyrų įkapė. Š. Valotkienės duomenimis, šie ir visi kiti vaizdiniai užfiksuoti ne tik tautosakoje, bet ir archeologijoje, lietuvių kalboje, istoriniuose šaltiniuose. Studentės pranešime kirvis analizuojamas kaip įkapė, remiantis tarpdalykiniu tyrimo metodu. Ieškota jo simbolių reikšmių, interpretuojant skirtingus kirvio vaizdinius bei juos siejant tarpusavyje.

Paskutinę konferencijos sesiją pradėjo Žydrūnas Vičinskas (KU), pristatęs temą „Mato Pretorijaus mitinės medžiagos verifikacija: *Bičbirbio* / *Birbulio* atvejis“. Pranešime autorius apžvelgė ir įvertino Mato Pretorijaus (*Matthäus Prätorius*) XVII a. pabaigos veikale „Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla“ (*Deliciae Prussicae, oder Preussische Schaubühne*) aprašytą mitinę informaciją, tiesiogiai susijusią su *Bičbirbiu* (*Bicz(z)birbins*, *Bicz-birbins*, *bitzbirbins*) arba *Birbuliu* (*bicziu birbullis*). Atliktas tyrimas atskleidė, jog remiantis XVI a. pabaigos – XVII a. antrosios pusės rašytinių šaltinių kontekstu, M. Pretorijus yra paskutinis lietuvių ir prūsų religijos metraštininkas, užfiksavęs baltiškos kilmės bičių dievą *Bičbirbį* / *Birbulį*. Tai rodo, kad XVII a. pabaigoje dar yra sričių, kuriuose išlaikytos prose-novinės apeigos seniesiems dievams. Viena tokių – bitininkystė. Kodėl? Matyt, todėl, kad tai išskirtinė sritis, čia išlikusi paslaptis, ribotas dalyvių skaičius, paveldimumo mechanizmas. Sprendžiant pagal analizuojamosios dievybės garbei atliekamų apeigų (1. Avilio (į)šventinimo; 2. Spiečiaus (su)leidimo į avilį; 3. Bičių (į)šventinimo) formą ir turinį, keliami prie-laida, kad adoracijos metu naudojamas augalas – saulašarė (*Drosera*) yra *Bičbirbio* / *Birbulio* atributas.

Rokas Sinkevičius (LLTI) pranešime trumpai aptarė pasakojimų apie dangiškąsias vedybas siužetinių linijų variacijas (latvių bei lietuvių tauto-sakinėje medžiagoje), kurios apibendrintai laikomos dangiškųjų vedybų mitu / mitais. Kalbėtojas aiškinosi, kaip šios siužetinės linijos susipina, atitinka kitą mitologinę ir tautosakinę medžiagą arba jai prieštarauja.

Pranešime taip pat buvo keliamas suasmenintų dangiškųjų šviesulių giminytės klausimas, jų sugyvenimas bei konfliktai. Užrašyti lietuvių tikėjimai mini buvusią Mėnulio ir Saulės santuoką, tiesa, kartais Saulė bei Mėnulis apibūdinami kaip sesuo su broliu. Kitas pranešimo aspektas – tai Saulės ir Mėnulio kritinės būsenos. Latvių bei lietuvių mitinių naratyvų, kuriuose Mėnuo neteisėtai siekia Saulės dukros arba vienos iš žvaigždžių, variantuose įvyksta kosminės permainos, keičiančios įprastą gamtos ritmą. Mėnulį ištinka bausmė, pakeičianti jo fizinę išvaizdą: Perkūnas perdalija jį kardu („Mėnesio svodba“, „Avatė prapuolusi“ – paskelbė Liudvikas Rėza). Saulė, nepakviesta į vestuves, devynis rytus neužteka (daina „Ketino Lai-mė alų daryti“), o kitus devynis rasos nekrečia (sutartinė „Užteka teka šviesi saulelė“). Aušrinė trejus metus renka ažuolo lapus, turi maudytis stebuklingame ežere, suteptais drabužiais tegali apsivilkti, „kai spjis de-

vynios saulelės“ („Aušrinė“ – L. Rėza). R. Sinkevičius pamėgino atsakyti į klausimą: kokios regimosios dangaus šviesulių būsenos liaudies tikėjimuose bei kitoje tautosakinėje medžiagoje galėtų atitikti šiuos mitinius reiškinius?

Aurimas Bačiulis (LLTI) pristatė temą „Raganos samprata Lietuvoje XVI a. – XX a. pradžioje: tyrimo galimybės“. Pagrindinis pranešėjo tikslas buvo pažvelgti į teorines prieigas, kurios egzistuoja Vakarų mokslinėje tradicijoje ir pamėginti suformuluoti būsimojo tyrimo kryptį bei pagrindines gaires, kurios būtų tinkamiausios tiriant raganos / raganavimo sampratą Lietuvoje.

A. Bačiulio teigimu, raganavimas Lietuvoje – tai tema, sulaukusi mažo tyrėjų dėmesio, nors Vakarų Europoje ši problema analizuota ilgą laiką bei įvairiais aspektais. Lietuvoje monografijų, skirtų šiam procesui, praktiškai nėra, galima būtų išskirti tik istoriko Juozo Jurginio nedidelės apimties veikalą „Raganų gaudymo šimtmetis Lietuvoje“. Tačiau šio autoriaus darbą reikėtų vertinti atsargiai. Nors tai ganėtinai koncentruotas faktografinis aprašas, bet teorinė prieiga, probleminių klausimų stoka šį darbą padaro ne tokį vertingą. Atrodo, kad daugiau šiai problematikai skirtų rimtesnių veikalų nėra. Tiesa, parašyti keli straipsniai (Gintaro Beresnevičiaus, Jono Baliaio, Pranės Dundulienės, Vykinto Vaitkevičiaus ir kt.), tačiau neretai juose ragana bei raganavimas minimi ne kaip pagrindinis straipsnio objektas, o kaip vienas iš šalutinių. Vadinasi, problema nėra tyrinėta kompleksiškai, nagrinėjant šią temą dažniausiai remiamasi tik viena kuria nors šaltinių grupe: arba raganų teismų bylomis, arba tautosakine medžiaga, t. y. sakmėmis, pasakomis.

Paskutinioji konferencijos dalyvė Rasa Kasperienė (VDU) diskutavo apie „Facebook“ grupės ir tapatybės ribų brąžymą. Autorė teigia, kad bendruomenių nariai socialinę takoskyrą brąžo patys, bendruomenių savastis jos nariams yra įsivaizduojamų reikšmių pasaulis, o šiuolaikinės informacinės technologijos atvėrė galimybes žmonėms bendrauti ir jungtis savitai, įsitraukiant į virtualią erdvę. Socialinis tinklas „Facebook“, skirtas virtualiai suburti pažįstamus žmones, pasiūlė ir vienas kito nepažįstantiems asmenims platformą, vadinamą „Facebook grupės“. Jos yra skirtos internetu suburti nepažįstamuosius ir (arba) draugus, kurie turi vienodų tikslų, įsitikinimų.

Pranešime R. Kasperienė daug dėmesio skyrė „Facebook“ įsikūrusių grupių tapatybės raiškai bei bandė perprasti, kaip tapatumo ribas suvokia ir braižo grupių nariai, kokiais simboliniais ženklais išreiškiamos „savos“ ir „svetimos“ idėjos, priklausymas arba nepriklausymas grupei. Tyrimui pasirinkti du sambūriai: „Lietuvos valdžia – tai chunta, užgrobusi Lietuvą. Gelbėkime Lietuvą!“ ir „Už laisvą Lietuvą!!!“. Tyrimo rezultatai rodo, kad šių internetinių grupių nariai yra susibūrę siekdami priešintis globalizacijai bei kritikuoti Vakarų valstybių ir Lietuvos vykdomą politiką.

Analizuojamų grupių narių tapatybės simbolinė takoskyra yra išreiškiama per politinį ir ideologinį aspektus. Analizuojamų grupių narius vienijantis ideologinis politinis pagrindas tapo socializmas ir jo atkūrimas. Vienu iš skiriamųjų grupių bruožu tapo kova prieš Lietuvoje vykdomą okupaciją, o siekis jai priešintis tapo grupę vienijančiu veiksmu. Grupių narių diskusijose išryškėjo dvi „kito“ kategorijos: Lietuvos Seimo nariai, vykdomoji valdžia, politinis elitas ir tautiečiai, kurie nesipriešina ir sutinka su Lietuvoje vykdoma politika. Pastaruosius analizuojamų grupių nariai linkę vadinti apgaulės aukomis, kurios nesugeba įžvelgti tikrosios tiesos. Analizuojamų grupių nariai Lietuvos Seimo narius, vykdomąją valdžią, politinį elitą linkę stereotipizuoti ir įvardija juos esant vagimis, nusikaltėliais ir antipatriotais.

R. Kasperienės teigimu, išanalizavus „Facebook“ tinkle pasirinktų grupių narių įrašus susidaro įspūdis, kad grupės nariai turi monolitišką ir nuolat palaikomą tapatybę, o bendruomeniškumo saitai yra tvirti. Tačiau ištyrus minėtų grupių narių „įvykių“ skiltis paaiškėjo, jog virtualioje erdvėje stipri grupinė tapatybė nėra palaikoma realioje erdvėje.

Paskutinę sesiją užbaigė Aurimas Bačiulis, visų renginyje dalyvavusių studentų vardu padėkojęs organizatoriams už profesionaliai surengtą konferenciją. Vida Savoniakaitė (LII) irgi padėkojo kolegoms klaipėdiečiams, kurie gražiai suorganizavo doktorantų mokslinę diskusiją. Jos manymu, buvo naudinga ir prasminga artimiau susipažinti su jaunųjų kolegų vykdomais tyrimais bei dalyvauti bendrose diskusijose, kurios yra labai svarbios tokių susiejimų metu. V. Savoniakaitė palinkėjo jauniems mokslininkams sėkmės bei prasitarė, kad ji ir LII studentai nekantriai laukia naujų susitikimų.

Pabaigtuvių žodį tarė prof. dr. R. Balsys. Jis pasidžiaugė pavykusi renginiu ir padėkojo visiems sesijų metu pirmininkavusiesiems už korektiškumą bei išlaikytą darbo protokolą. Jis taip pat padėkojo visų institucijų, kurios susitelkė bendram tikslui, vadovams bei atstovams. Pasak R. Balsio, pravartu suprasti, jog ginant etnologijos mokslo interesus valstybiniu lygmeniu reikalingas darbas išvien. O studentams visuomet yra labai naudinga atliekamais darbais pasidalyti „savo gildijoje“, kuri geriau nei kas nors kitas supranta analizuojamas problemas, gali duoti naudingų patarimų.